

شهرسازی و توسعه ناپایدار شهری؛

مطالعه موردی متروپل تبریز

محمد جام کسری^{۱*}، امیررضا زارعی^۲، محمد جدیری عباسی^۱، مجید کریم نژاد^۲

*۱- کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری (مولف رابط) - Kasra.azar2000@gmail.com

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد برنامه ریزی شهری - amirreza_zaree@yahoo.com

۳- فوق لیسانس معماری و عضو هیات علمی دانشگاه - m-jodeiri@iau-ahar.ac.ir

۴- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری - m_karimnezhad@yahoo.com

چکیده

متروپل تبریز بزرگترین مجتمع زیستی شمالغرب کشور است که به لحاظ موقعیت مکانی ویژه، از حوزه نفوذ بسیار وسیعی برخوردار بوده و به سبب مرکزیت سیاسی، اداری و تمرکز فعالیتهای صنعتی، اقتصادی، دانشگاهی و سطح بالای تخصص و خدمات به عنوان قطب جاذب و شهر مسلط نقش ماکروسفالی (بزرگسری) را در منطقه ایفا نموده و به همین دلیل بطور مداوم بر گستره فضایی آن افزوده می شود. این شهر طی دهه های اخیر رشدی شتابان، لجام گسیخته و بی قواره- ای داشته و تحولات جمعیتی و کالبدی ناباورانه ای را تجربه کرده، بطوریکه نوعی شهرسازی نااندیشیده و ناپایدار در آن به وقوع پیوسته است. براین اساس، مقاله حاضر با روش تحلیلی- اسنادی و با هدف بررسی و ارزیابی ابعاد ناپایداری حاصل از الگوی توسعه ناموزون تبریز بین سالهای ۸۵-۱۳۳۵ به رشته تحریر درآمده است. یافته های تحقیق نشان می دهد که توسعه و پراکنش فضایی شهر باعث کمبود و گرانی زمین و مسکن، تخریب باغات و اراضی کشاورزی، فرسودگی و تهی شدن بافت قدیم، تنزل اعتبارات فرهنگی و هویت تاریخی شهر، دست اندازی شهر بر روی مناطق ناپایدار و نواحی بالقوه خطرناک، از بین رفتن جنبه های زیبایی شناسانه شهر، ظهور و گسترش مناطق حاشیه نشین، ادغام روستاهای پیرامون و تغییر نقش آنها شده و قابلیت های زیست محیطی این شهر را به مخاطره انداخته است. از سویی عدم انطباق توسعه فضایی شهر با ظرفیت زیرساختها و فضاهای شهری و به عبارتی عدم حاکمیت برنامه های اصولی شهرسازی بر گسترش شهر منجر به عقب ماندگی روند شهرسازی از شهرنشینی بی- رویه شده و این شهر را از منظر توسعه پایدار شهری به زیر سوال برده است.

واژگان کلیدی: توسعه فضایی، پراکنش شهری، توسعه پایدار شهری، متروپل تبریز.

۱- مقدمه

شهرهای ما در گشته بهترین نمونه های پایداری را در خود متجلی ساخته بودند. توجه به محدودیتهای اکولوژیکی، توسعه متناسب و سازگار با طبیعت، صرفه جویی در منابع، استفاده از مواد و مصالح بومی، ابداع روشهای موثر و مناسب جهت ادامه حیات نظیر قنات و بادگیر، استفاده هنرمندانه از آب و گیاه جهت تلطیف هوا و ایجاد مناظر مطبوع و ایجاد فضاهای عمومی و اطراف شهرها همه نمونه هایی از عوامل موثر در این پایداری بودند. لیکن امروزه شهرسازی با تبعیت از الگوی کلاسیک توسعه و پیروی کورکورانه از مدل های کلیشه ای توسعه شهری (عمدتا متجدد) که نسبت به شرایط و خصوصیات بومی بی-